

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו שבת פרשת יתרו תשע"ד לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון תשפ"ד

בסעודה שלישית

זו לא היה בשום אחד מבני ישראל, ופני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה (בבא בתרא עה.). ולכן כאשר שמע משה תרעומתם 'ויפול על פניו', הלא פניו מעיד שהקב"ה העלהו להיות ראש על כולם, שאור פניו מאיר יותר מכולם.

עוד גם זאת מצינו בפרשתינו, ויאמר אליו ה' וגו' ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים, והעם אל יהרסו לעלות אל ה' (יט-כד). וברש"י אתה מחיצה לעצמך, ואהרן מחיצה לעצמו, והכהנים מחיצה לעצמם. משה נגש יותר מאהרן, ואהרן יותר מן הכהנים, והעם כל עיקר אל יהרסו את מצבם לעלות אל ה' (מכילתא) ע"כ. הרי לנו גדולת משה רבינו באותו מעמד אשר כולם שמעו מאת ה' אנכי, מכל מקום עמד משה במחיצה הרביעית, קרוב ביותר לה', אשר לא זכו האחרים. וכמו כן נאמר בפרשתנו, ומשה נגש אל הערפל אשר שם האלקים (כ-ה), וברש"י לפניו משלש מחיצות, חשך ענן וערפל שנאמר (דברים ד-יא) וההר בוער באש עד לב השמים חשך ענן וערפל (מכילתא) ע"כ. ואם כן מהו תרעומתם על משה, מדוע תתנשאו על קהל ה', הרי ה' קירב אותו ביתר משאר בני ישראל.

וזהו וידבר אל קרח ואל כל עדתו בקר וידע ה' את אשר לו, מאותו בקר של מתן תורה דכתיב ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר, ויהי קולות וברקים וענן כבוד על ההר (יט-טו), מאותו בוקר ה' מודיע את אשר לו ואת הקדוש והקריב אליו. ומפרש הנגינה, הרי קדמא ואולא, שהקדים

ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה, ואל ידבר עמנו אלקים פן נמות (כ-טו). ובמשנה תורה חזר משה על הדברים, ותאמרו הן הראנו ה' אלקינו את כבודו וגו', קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר ה' אלקינו, ואת' תדבר אלינו וגו', ושמענו ועשינו (דברים ה-כא). וברש"י התשתם את כוחי כנקבה וכו', וכי לא היה יפה לכם ללמוד מפי הגבורה ולא ללמוד ממני ע"כ. ואכתי יש להבין דפשטות הכתוב הוא שזהו דברי ישראל למשה, ואיך אמרו לו בלשון נקבה ואת' תדבר אלינו.

ומתחלה נקדים לבאר מה שנאמר במחלוקת קרח עם משה רבינו, ויקהלו על משה ויאמרו אלהם רב לכם כי כל העדה כלם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה'. וישמע משה ויפול על פניו, וידבר אל קרח ואל כל עדתו לאמר בקר וידע ה' את אשר לו וגו' (במדבר טו-ג). וברש"י רב לכם, הרבה יותר מדאי לקחתם לעצמכם גדולה, כולם שמעו דברים בסיני מפי הגבורה, ומדוע תתנשאו, לא אתם לבדכם שמעתם בסיני אנכי ה' אלקיך, כל העדה שמעו (תנחומא ז) ע"כ. והנגינה על הכתוב, קדמא ואולא זרקא סגול.

ונראה כי הן אמת שכולם שמעו בסיני אנכי ה' אלקיך, מכל מקום מצינו שגם שם נתעלה משה יותר מכולם, חדא, דכתיב ויהי ברדת משה מהר סיני וגו', והנה קרן עור מפניו וייראו מגשת אליו (שמות לד-כט), אשר מדריגה

משה ללכת לפניו ממחיצתו, זרקא סגול, אחר השלש מחיצות שעמדו מלפניו, העם, הכהנים, ואהרן. וכמו כן עבר משה השלש מחיצות של חשך ענן וערפל, אם כן מזה עצמו אתם רואים שה' בחר במשה להיות הוא המשפיע עליהם, ומהו התרעומות מדוע תתנשאו על קהל ה'.

*

והנה מה שעמד משה במתן תורה במחיצה מיוחדת, וכמו כן אהרן והכהנים, אין זה רק עמידה במקום מכובדת יותר, אלא מדריגת קבלתם היתה במדריגה יותר נשאה מהאחרים, שהכהנים היה להם מחיצה בפני עצמן להשיג אז יותר משאר העם, ואהרן יותר מהם, והשגת משה עלה על כולם. ועצם השמיעה וההבנה של אנכי ולא יהיה לך, בהירות האמונה איך שמאיר יותר בהאדם. וכמו כן השגת כל התורה כולה הרמוזה בעשרת הדברות (רש"י כד-יב), היתה מדריגת משה מופלא ביותר, שהשיג ממנו גם כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש עד סוף כל הדורות. (ועייני בתורת משה פ' פנחס כבב:).

ובאמת זכה משה אז לעוד מדריגה שאין לאחרים דוגמתו. דהנה מבואר בפנים יפות בפרשתנו (עה"פ ויתיצבו בתחתית ההר), כי מסורת התורה הוא מרב לתלמיד, משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו' (אבות א-א), וכאשר התלמיד מתעלה אז הוא מתחיל להשפיע לאחרים. אמנם ההשפעה לאחרים הוא מניעת קבלת מרבו, כי במעט שיחכם ויכול לעשות פרי, יגבה לבו להשפיע לאחרים, והוא מניעתו מלקבל חכמתו מרבו, כי המקבל הוא בחינת אשה, והמשפיע הוא בחינת איש, ואי אפשר להיות איש ואשה כאחד, ולכן מצינו בעזרא שאמרו חז"ל (מגילה טו:): שכל זמן שהיה ברוך בן נריה קיים, לא הניחו עזרא ע"ש.

וזהו שהפליגה תורה במעלת יהושע דכתיב (שמות לג-יא) יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל, כי בעוד משה רבו קיים, אף שכבר היה גדול בתורה, והיה יכול ללמד לאחרים כמו שעשו כמה חכמים בדורו של משה, שהיו משפיעים מתורתם לאחרים, אבל יהושע כל עוד שהיה יכול לקבל ממשה, עשה את עצמו כנער ולא מש מתוך אהל חבירו. וזהו שאמרו (קהלת ז-כח) אדם אחד מאלף

מצאתי ואשה בכל אלה לא מצאתי, ופירשו חז"ל (ילקוט קהלת תקעז) על התלמידים שנכנסים לבית רבן, אחד מאלף יוצא להוראה, שנעשה משפיע לאחרים, ואשה בכל אלה לא מצאתי, להיות עוד בבחינת מקבל.

אמנם אחד היה יוצא מן הכלל, הוא משה רבינו, שגם אחר שנעשה רבן של ישראל, לא נמנע ממנו מלהיות מקבל גם להלאה מאת ה', כי היה עניו מאד מכל האדם, ונקרא עבד נאמן, ולא עלה בלבו מציאת נפשו, ולא נשתנה גם בהיותו משפיע לבני ישראל. וזהו הענין שכפה ה' על ישראל הר כגיגית (שבת פח:), למען יתייצבו בתחתיהם מבלי מחשבת עצמם כי אם לקבל האור הגדול. וזהו שאמר ה' פן יהרסו אל ה' לראות, שלא יהיה שום פעולה מהם, כי היא מניעת קבלה. זולת משה רבינו, גלוי וידוע לפני ה', שאף שיעלה על ראש ההר, יעמוד במקום העונה הגדולה הראשונה, ולא ישים אל לבו אלא לקבל האור הגדול ע"כ. ונראה דעל זה רמזו (ילקוט שם) אדם אחד מאלף זה משה, שהוא נתעלה במדריגתו על כל האלופים, שנתעלו להיות אחד מאלף, משפיעים לעם ה' תורת ה', כי אשה בכל אלה לא מצאתי, הם אבדו מאז להיות גם בחינת מקבל, לא כן משה היה לו ב' המדריגות אלו יחד, להיות משפיע ולא נמנע על ידי זה מלהיות גם מקבל.

ולכן כאשר הציעו ישראל למשה, קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר ה' אלינו, והוא יהיה המשפיע להם תורת ה', אם כן יתכן שמשה לא יתרצה לזה, כי זה יהיה מניעה לו מלהיות מקבל חכמת ה' מפי רבו. על כן אמרו למשה כי אין לו לחוש, כי הוא בגודל ענותנותו יוכל להיות מקבל תמיד, 'ואת' תדבר אלינו את כל אשר ידבר ה', שגם כאשר יהיה המשפיע להם בבחינת 'איש' אלקים, הוא יוכל להשאר גם בבחינת 'מקבל' מפי ה', ולא יהיה זה למניעה אצלו. והנגינה הוא 'מונח מונח רביע', להורות על גודל מעלתו שבחרו בו שהוא דייקא ידבר אליהם, כי הוא מונח במחיצה הרביעית, קרוב לה' יותר מהעם והכהנים ואהרן שכולם עומדים במחיצה פחותה ממנו. והוא בכחו לעבור השלשה מחיצות של חשך ענן וערפל, והוא מונח ברביעי שתי פעמים, חדא כלפי הכלל ישראל שיש לו מחיצה לעצמו במקום הקרוב יותר לה', וגם נגד המחיצות המפסיקות בין ה' לעולמו חשך ענן וערפל.

ישראל לעבור, נודעו ההר של ארץ ישראל כשפחה היוצאת להקביל פני גברתה, ונתקרב לצד הר של מואב, ונכנסו אותן השדים לתוך אותן נקעים והרגום וכו' (תנחומא כ) ע"כ. ואם לבני ישראל נודעו ההר ממקומו, על אחת כמה וכמה בירידת ה' למטה. וגם מצינו כיוצא בה אצל רבקה, וירץ העבד לקראתה (בראשית כד-יז), שראה שעלו המים לקראתה (ב"ר ס-ה) ע"כ. ומעתה כיון שנתלש ההר ממקומה והגביה עצמה לקראת השכינה, בודאי שהוגבה מן הארץ עשרה טפחים ועוד הרבה יותר נגד השכינה, ושפיר ירדה השכינה על ראש ההר ממש, והר סיני עשן כולו מפני אשר ירד עליו ה' באש, כי השכינה היתה על ההר, ואף על פי כן היה למעלה מעשרה, שההר עצמה הוגבה יותר מעשרה.

והנה השכינה יצאה לקראת ישראל כאשר באו מן המחנה נגד ההר, כחתן היוצא לקראת כלה. וכתוב בפנים יפות (ע"פ ויוצא משה), דאין הכוונה שהשכינה ירדה מן ההר לצאת לקראתם, דהא לא כתיב החזרת השכינה לההר, אלא כיון דהשכינה היתה על ההר, על כן ההר נעקר ממקומו עם השכינה שעליה לקראת ישראל. והיינו דכתיב ה' מסיני בא, ולא אמר מהר סיני כדכתיב הופיע מהר פארן, אלא שהמדבר היה נקרא מדבר סיני, ויצא ההר לקראתם ע"ש. ולפי מה שנתבאר הרי בירידת ה' מתחלה על הר סיני נתלש ההר ממקומה ועמדה באויר הרבה למעלה מעשרה, ועמדה כך כל זמן של קבלת התורה, כי לא ירדה שכינה למטה מעשרה. וכאשר יצאו ישראל מן המחנה ללכת אל ההר, יצאה השכינה עם ההר באויר לנגדם, ומעצמה נעשית מצב שכפה עליהם ההר מלמעלה. וזהו קשר הכתוב, ויוצא משה את העם לקראת האלקים, שהשכינה יצאה לקראתם כחתן היוצא לקראת כלה. וכיון שההר בא לקראתם בהאויר, על כן ממילא נתהווה ויתיצבו תחתית ההר.

*

ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו 'שם' תהא קבורתכם, ולכאורה הוי ליה למימר 'כאן' תהא קבורתכם, שיתעלה שכינתו לשמים, וממילא ירד ההר עליהם כאן. אך הכוונה הוא, כי מדרך החתן

*

והכתוב אומר בפרשתנו, ויוצא משה את העם לקראת האלקים מן המחנה, ויתיצבו בתחתית ההר (יט-יז). וברש"י מגיד שהשכינה יצאה לקראתם כחתן היוצא לקראת כלה. וזהו שנאמר ה' מסיני בא (דברים לג-ב), ולא נאמר לסיני בא (מכילתא). ויתיצבו בתחתית ההר, שנתלש ההר ממקומו ונכפה עליהם כגיגית, ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם (שבת פח). ע"כ. ולכאורה יש להבין למה הוצרך לכפות ההר לאיימם, וכי דבר ה' בעצמו לא סגי להו, לומר להם שאם לא יקבלו התורה ימיתם, וכמו שראו בבכורי מצרים, וכמו שאמר בחטא העגל, רגע אחד אעלה בקרבך וכליתך (שמות לג-ה).

ונראה כי הכתוב אומר, וירד ה' על הר סיני אל ראש ההר (יט-כ). ובאור החיים הק' הקשה הא אמרו חז"ל (סוכה ה). מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה. ופריך הא כתיב וירד ה' על הר סיני, ומשני למעלה מעשרה טפחים ע"כ. ואם כן למה הוצרך לומר 'אל ראש ההר', כיון שהגבוה הוא עשרה מההר, פשיטא שאפילו לראשו לא הגיע ע"ש. ובאמת גם פשיטא דקרא קשיא, שאמר והר סיני עשן כולו מפני אשר ירד עליו ה' באש (יט-יח). ומבואר באור החיים הק' ששלט האש בגופו של הר, ונשרפו אבניו כמשפט הכבשן, ואבני סיני נעשו סיד. ויחדר כל ההר, כי כן דרך האבנים כששולט בהם אש בכבשן, יתועזעו וישמיעו קול חרדה ע"ש. ולכאורה אם ה' לא ירד על ההר אלא למעלה מעשרה טפחים מההר, אם כן למה נגע האש בההר. וגם מה שנצטוו על מצות הגבלה פן יהרסו לראות, הא אין השכינה על ההר אלא למעלה ממנה עשרה טפחים, ומה נפקא מינה בין ההר או תחתית ההר.

אך יבואר על פי מה שכתוב באור החיים הק' (שם יט-כ) דבשעה שהתחיל ה' להוריד שכינתו למטה געש ההר ועלה לקראתו כעבד רץ לפני רבו וכו', והגם היותו דומם נעשה בעל חי, ועלה קודם שיגיע ה' עליו ע"ש. ואין זה פלא, כי מצינו כיוצא בה בכניסת בני ישראל לארץ ישראל, דכתיב (במדבר כא-טו) ואשד הנחלים וגו', וברש"י כיון שבאו

במעשה בראשית על מנת שיקבלו ישראל את התורה ואם לאו יחזרו כולם לתהו ובהו (שבת פח.), וכיון שאחד ממעט על ידי כולן מלקבל התורה, ממילא יבוטל מעשה בראשית. וזה מה שסיים המכילתא אחד שיפול הרי הוא עלי כנגד כל מעשה בראשית, לכן העד בעם וכו' ע"כ.

וי"ש בזה חיזוק גדול לכל אחד מישראל שעמדו רגליו בהר סיני, כי אין הוא רק פרט יחידי שנפל חלקו בהכלל, ונגרר בקבלת התורה עם כל אחד. אלא יש לה צורך בעבודתו הפרטית, ואם 'הוא' לא היה מוכן לקבלת התורה, היה זה מעכב על כל מתן תורה כולה, כי לכל אחד יש תפקיד מיוחד בעולמו, ומה שמוטל עליו אי אפשר לאחר לעשותה בעבורו. ויחשוב במעלת חלקו כי הוא נותן כח בפמליא של מעלה בעבודתו, מה שלא יוכל אדם אחר חוץ ממנו לעשות, והקב"ה מתקשט בתורתו ומצותיו. ולא עוד, אלא שקבלתו את התורה אינו נוגע רק לו לעצמו, ויש לו רק זכות קיום מצותיו הפרטיות, אלא אם לא 'הוא' אין מתן תורה כלל, וכל המצות שנעשים בעולם מיום מתן תורה עד סוף קיום העולם, יש לו חלק בהם, כי אם הוא לא היה מתרצה לקבל התורה לא היה מתן תורה, כי האחד מעכב על כל ישראל, ואם היה חסר אף אחד אין נתינת התורה, וזה חיזוק עצום להמתבונן, אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו.

*

ולשמוחה חתן כלה נסיים במה שלימד אותנו ה' שיצאה השכינה כחתן היוצא לקראת כלה, שיש בזה לימוד להנהגת האיש, שיש לו להוריד עצמו ממעלתו ולצאת ממקומו ומדרכו עבור ביתו זו אשתו, וכמאמרם (יבמות סב:) שיש לאהוב אשתו כגופו ולכבדה 'יותר' מגופו ע"ש. ואמרו (בבא מציעא נט.) אמר להו רבא לבני מחוזא אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעתרו, ואמר רבי חלבו לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו, שאין ברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו דכתיב (בראשית יב-טז) ולאברם היטיב בעבורה ע"ש. ויש לו לזוטר על מעמדו ודעתו, ולצאת לקדם פני אשתו לכבדה יותר מגופו, והחתן יוצא ממקומו לקראת הכלה. ■

היוצא לקראת כלה, חוזר אחר כך למקום חופתם, כן אחר שהקביל השכינה את בני ישראל, חזרה השכינה עם ההר שוב למקומה הראשון, והעם יצאו מן המחנה להתייצב לרגלי ההר. והנה אמרו חז"ל (שבת פח:) כל דבור ודבור שיצא מפני הקב"ה יצאתה נשמתן של ישראל שנאמר (שיר ה-ו) נפשי יצאה בדברו. ומאחר שמדיבור ראשון יצתה נשמתן, דיבור שני היאך קיבלו, הוריד טל שעתיד להחיות בו מתים והחיה אותם, שנאמר (תהלים סח-י) גשם נדבות תניף אלקים נחלתך ונלאה אתה כוננתה ע"כ. ואם כן בעמדם אצל הר סיני מתו כולם, אלא שהחזיר ה' להם נשמתם בטל של תחיה בדרך נס כדי שיוכלו לקבל שאר הדברות, אבל אם לא רוצין לקבל את התורה, לא עביד קוב"ה ניסא לכופם שלא בטובתם, ועל כן 'שם' כאשר יעמדו לקבל התורה, שם תהא קבורתכם, כי תצא נשמתם בשמעם דברי ה', ולא יזכו לתחיה.

וי"ש בזה מוסר השכל על גודל החיוב של קיום מצות ה' במסירת נפש, שעל זה בא להורותם שבכל דבור יצתה נשמתן, שעל דרך זה צריך להיות קבלתם, לעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם. אמנם אחר שהאדם מקבל על עצמו עבודת קונו במסירת נפשו, מכל מקום סופו ישמרדו ה' ויחיהו, ולא יגיע לו שום נזק מעבודת קונו, ואין אדם שומע לי ומפסיד (דבר ד-ה), ועל כן בכל דבור ודבור הוריד להם טל של תחיה להחיותם, כי לא יטוש ה' את עמו, ויתן להם כח ואומץ שיוכלו לעבוד את ה' גם להלאה.

*

יצוה ה' למשה, רד העד בעם פן יהרסו אל ה' לראות, ונפל ממנו רב (יט-כא). וזה לשון המכילתא, יחידי שיפול מהם הרי עלי ככולם, מלמד שאחד ממעט על ידי כולם. יחידי שיפול מהם הרי הוא עלי כנגד כל מעשי בראשית ע"כ. וביאר בתורת משה בפרשתנו (קה.) דמבואר במכילתא, כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני (כ-יא), מלמד שאם היו חסרים אחד אינו כדאי לקבל התורה, כי יהיה האחד מעכב על כל ישראל בקבלת התורה, עיין שם. וזה שאמרו מלמד שאחד ממעט על ידי כולן, פירוש בקבלת התורה. והנה הקב"ה תנאי התנה